

ՆՈՂԵՐ ԳԵՎՈՐԳ Զ ԿԱԹՈՂՆԿՈՍԻՑ

Ազգի մեծութիւնը նրա ստեղծագործող ոգու և այդ ոգու ստեղծած արգասիքների արժանավորութեան մեջ է կայանում: Հայ ազգը անցյալում ստեղծագործել է և յուր ստեղծագործութեան հուշարձանները կազմում են այսօր հայութեան փառքն ու պատիւը և նորա բարոյական արժեքն օտար կուլտուրական ազգերի առաջ: Նույնը պահանջվում է նաև ներկայից, որի ստեղծագործողը հայ հանճարը պիտի լինի, իսկ գործի մարմնացնողը՝ հայ մեկնասար:

Բարեգործութիւնը մարդկային կյանքում մեծ դեր է խաղացել, մանավանդ փոքր ազգերի և հատկապես մեր կյանքում, որ աշխարհի ամեն կողմը ցաքուցրով ընկած հայութեան բեկորներ ունինք՝ նյութական և հոգևոր բազմատեսակ կարիքների ենթակա և աջակցութեան կարոտ: Ազգային մեծ բարերարներ, ձեր կատարելիք գիտակցական և նպատակահարմար բարեգործութիւնը ոչ միայն պիտի նպաստեն՝ հայ ժողովրդի տնտեսական կարիքները հոգալով՝ ազգային փառքի ու պատւի բարձրացման ուղին հարթելու, աստվածահաճո և կրոնական ասպարեզի բարեգործութեամբ՝ ազգապահպանման և ազգային միութեան գործն ապահովելու, այլև ձեր նոր ձեռնարկները անհուն մխիթարութեան աղբյուր պիտի հանդիսանան նաև ձեզ համար, կանգնելով երկրի վերա անջնջելի հուշարձաններ՝ ձեր համարյուն եղբայրների սիրտը շահող և երկնքում՝ Տիրոջ գութը շարժող:

* *

Հայրական ողջունս նաև ձեզ՝ հայ տիկիներ և օրիորդներ: Կյանքի ղեկավարը միտքը չէ միայն, այլ սիրտը, և անավել ևս սիրտը: Բազմաթիվ դարեր սահել անցել են, մարդու միտքը զարգացել է և մարդու ստեղծագործող մտքի և աշխատունակ ձեռքի շնորհիվ արտաքին աշխարհը կատարելագործվել է, որի հետևանքով բազմատեսակ նյութական բարիքներ են ստեղծվել, բայց մարդն ինքը ապերջանիկ է մնացել: Ինչո՞ւ. որովհետև Փրկչի ոգին, սիրտ և մարդասիրութեան ոգին չի իշխում մարդկանց սրտում:

Հայ տիկիներ և օրիորդներ, դուք, որ աստվածային գերազույն շնորհին եք արժանացել և սիրտ ու մարդասիրութեան քաղցր ու բնութւյշ զգացմունքներով օժտվել, հանդես եկեք ձեր հոգու այդ թանկարժեք փանծով, որպեսզի մտքով հարուստ և մարդկային կյանքը իրապես երջանիկ դառնա:

* *

Հայ գիրն ու գրականութիւնն էր, որ ազատագրեց հայ ժողովրդին և՛ հեթանոսական խավարի վերապրուկներից, և՛ ասորահելլենական օտարացնող ազդեցութիւններից: Հայաստանյայց Եկեղեցու և հայկական մշակութի շնորհիվ էր, որ երկրայնորեն անջատյալ և քաղաքականորեն անիրավացյալ հայ

ժողովուրդը, Սասանյան Պարսկաստանում թե Քյուղանդական կայսրության լծի տակ, ինչպես և բնաշխարհից ի սփյուռու տարագրյալ, պահպանեց իր գոյությունը և մնաց անբաժան, միասնական:

* *

Ազգի և հայրենիքի վարած կյանքի և մահվան հերոսական պայքարի ժամին, ո՛վ ոճրագործ հանդգնություն ունի ճեղքելու ազգային միասնության ճակատը, առավել ևս դավաճանորեն հարվածելու՝ իրավունքի, պատության և արդարության անձնվեր մարտիկների թիկունքից, ժողովրդի անհիշաշար հոգում անգամ կարեկցության զգացմունք չի վաստակի և դավաճանի սև կնիքը կընդունի իր ճակատին:

* *

Արթուն հսկողություն ունեցեք եկեղեցիներին՝ վերա, որ Աստուծո տունը վաշխելու և բարեկարգ վիճակի մեջ լինի և այնտեղ հնչեցրեք հավատացյալների ախանջին՝ Փրկչի կենսատու և կենարար խոսքը ի մխիթարություն և ի դաստիարակություն: Սփյուռքի սրբազան առաջնորդներ, քաղցրաբարո և հեղահամբույր բնավորությամբ և կիրթ վարվեցողությամբ կապեցեք մեր տարագիր ժողովրդի սիրտը ձեզ հետ, սիրով վառեցեք ու շաղկապեցեք Ս. Էջմիածնի և մեր հայրենիքի՝ Խորհրդային Հայաստանի հայրենի հուշարձանների հետ՝ ի մխիթարություն և ի շինություն նոցա: Հորդորեցեք ձեր հոտը կուսակցական պայքարներից հեռու կենալ, սուլնպես նաև թշնամական երկյթներից ու արարքներից՝ մեր Մայր Հայրենիքի՝ Խորհրդային Հայաստանի և նորա հարազատ ու հավատարիմ կառավարության հանդեպ: Այլ որ կարևորագույնն է՝ ըստ Ավետարանի՝ անձնդիր հովիվ եղեք ձեր հոտի, որ ձեր ձայնին լսեն և ձեզ հետեն, որպեսզի հափշտակիչ գայլերն անկարող լինեն փախցնել նոցա ձեր փարախից:

* *

Կինը, ընդհանրապես, և հայ կինը, մասնավորապես, հայտնի է իր կրոնասիրությամբ: Քրիստոնեական կրոնի արշալույսին յուղաբեր կանայք էին, որ հավատով գորացած աներկյուղ եկան, իրենց սիրած ու պաշտած Վարդապետին պատանեցին, նորա մարմինը թանկարժեք ու անուշահոտ յուղերով օծեցին ու դրին գերեզման: Եվ այս՝ այն ժամանակ, երբ Պետրոս առաքյալը քահանա-

յապետի աղախնի առաջ մեղկացավ, թուլացավ և ուրացավ իր Վարդապետին՝ Հիսուսին, այն ժամանակ, երբ թովմաս առաքյալը, թեոհազատությամբ բռնված, իր Վարդապետի կողքերը շոշափել ցանկացավ, որ հավատա:

Հայ կինն էր, որ հինգերորդ դարում, Վարդանանց պատերազմի օրերին կրոնի, ազգի և հայրենիքի ազատության և անկախության համար մղվող պատերազմում, ամեն տառապանք կրելով, կանգնեց իր ամուսնու կողքին ի խրախույս՝ և անձնվիրաբար օգնեց պատերազմող մարտիկներին՝ մարտիրոսացավ ու անմահացավ:

Հայ կինը՝ հայի տառապալից տևական պատմության ընթացքում, ամեն շարժաշկյանք տանելով՝ իր ամուսնու անբաժան ընկերն է հանդիսացել, իր ընտանիքի պատիվն է պահել սրբությամբ, իր զավակների դաստիարակն է եղել՝ նոցա հայ լեզուն սովորեցրել, հայ սովորույթներն ուսուցել, ընտանեկան տնտեսության վարժեցրել, որով ցայսօր հայ ընտանիքը անձույլ է մնացել և որի հետևանքով հայ ժողովրդի ազգային անկախ գոյությունն է պահպանվել:

Եվ, վերջապես, կինը, որոնց թվում նաև հայ կինը, իր սրբակրոն կյանքով և մաքուր հավատով՝ սրբացել է. կուսանաց տոները՝ դրա լավագույն ապացույցն է:

Վերոհիշյալ փաստերը ցույց են տալիս, որ հայ կինը ազգապահպանության կարևոր գործոն է հանդիսացել մեր պատմական կյանքում:

* *

Մանր և պատասխանատու ժամանակներ ենք ապրում, անհրաժեշտ է հասկանալ ժամանակի ոգին և պահանջները, ինչպես նաև շմոռանալ մեր պարտականությունները հանդեպ Եկեղեցու և ազգի: Զափազանց մեծ զգուշավորություն և արթնություն է պահանջվում, որպեսզի մեզ հանձնված նավը դեկավարենք ուղիղ և ճշմարիտ ճանապարհով, խուժահար լինելուց զերծ մնանք և ապահով նավահանգիստ հասնենք:

* *

Ազգի, հատկապես գաղութահայության, ինքնուրույն գոյության պահպանության համար անհրաժեշտ է նաև մայրենի լեզուն: Ընտանիքն է այն օջախը, որ պահպանում է մայրենի լեզուն. հայ կինն է, որ իր նազանքով և օրորոցի անուշիկ երգով հաղորդում է իր սիրասուն զավակին մայրենի լեզվի անուշիկ հնչյունները որպես նախապատրաստություն: Հայ կինն է, որ հետզհետե ուսուցա-

նում է իր մանկիկներին մայրենի լեզուն, ազգային սովորույթները և եկեղեցական ավանդությունները, որով սկիզբ է առնում ազգային ինքնագիտակցությունը: Ազգային լեզվով է, որ հայ երիտասարդը և ընդհանրապես հայ մարդը հնարավորություն է ստանում ճանաչելու իր ազգի անցյալը, կարգալու իր պատմությունը, իմանալու իր նախնյաց առաքինությունները, նոցա հանձարեղ ստեղծագործությունները, նոցա սխրագործությունները, նոցա հերոսական ոգին և վերջապես՝ անձնական տառապանքների գնով, նոցա մատուցած ծառայությունը թե՛ իրենց ազգին և թե՛ մանավանդ օտարներին, ինչպես խոստովանում են օտարներն իրենք: Ահա այս բոլորի շնորհիվ է, որ անհատը սիրել է սկսում իր ազգն ու հայրենիքը: Վերոհիշյալից պարզ է, որ հայ ընտանիքի համար՝ անհրաժեշտ է մայրենի լեզվով խոսող հայ մայր, և հայ դպրոցի համար՝ հայ ոգի շնչող և հայ լեզվով դասախոսող հայ ուսուցիչ:

* *

Գաղութահայ ժողովրդի ազգային ինքնագիտակցությունը պահպանելու և ազգային անկախ և ինքնուրույն գոյությունը պահելու տեսակետներով՝ անհրաժեշտ է նաև հայրենիքի գաղափարը կենդանի պահել ժողովրդի հոգու մեջ և սեր վառել ու բորբոքել հանդեպ նորա: Հայրենիքը այն վայրն է, որ պահում է ազգի նյութական ու հոգեկան ստեղծագործությունները: Հայրենիքը այն վայրն է, ուր ապրում են գաղութահայության արենակից եղբայրները, որոնք աշխարհիս երեսին միակ հարազատներն են, որ անկեղծությամբ, հավատարմությամբ ու իրենց պատմական անցյալով անխզելիորեն կապված են և անհամբեր անկախում են գաղութահայ բոլոր զանգվածների վերադարձին, որ գրկաբաց ընդունեն նոցա:

Հայրենիքը այն վայրն է, ուր ի վերջո պիտի վերադառնան՝ հայրենիքից դուրս, աշխարհի ամեն կողմը ցաքուցրիվ ժամանակավորապես հաստատված ազգի բնկորները, որպեսզի ազգը միանա և ամբողջանա՝ և՛ իրրև ամբողջական ազգ, ստեղծել լեզվի, մտածելակերպի և հոգեբանության միություն, ևս առավել զարգանա տնտեսապես ու կուլտուրապես և շարունակե ազատ ու երջանիկ ապրել:

Հայրենիք ունեցող ազգը, որպեսզի կարողանա ինքնուրույն և անկախ ապրել և իր հոգեկան ուլթերը ազատորեն դրսևորել ու զարգացնել, պիտի ունենա նաև ազատ ու անկախ հայրենի պետություն: Հայությունը այսօր բախտավոր է, որ ունի նաև ազատ ու անկախ

հայրենի պետություն, որ ապրում է իր ժողովրդի համար, որ մտահոգված է իր ժողովրդի կուլտուրական և տնտեսական զարգացման հոգսերով, որի արդյունքը հրապարակի վերա է և չի կարոտում ապացույցի, զի այն տեսանելի և շոշափելի է ամենին՝ «Որ ունիցի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ» (Մատթ. ԺԳ 43), «Ե ակն տեսանելոյ՝ տեսցէ»:

Մի իդճ՝ եմ ունեցել պատանեկության օրերից, որ ժամանակի ընթացքում զարգացել ու զորացել է և հետզհետե իրականանալու ճամբի վերա է՝ եղել: Իսկ այսօրվա իրականությունը մեծագույն հույսն է ներշնչում Մեզ՝ թե Մեր ըլճի և հույսի իրացման ժամանակը մոտեցել է: Մեր իդճը եղել է՝ հայրենի երկրում, հայրենի հարազատ պետության հովանու ներքո, տեսնել ազգի բոլոր բնկորները ներգաղթած, կենտրոնացած, միացած ու ամբողջացած և լծված հայրենիքի կուլտուրական ու տնտեսական կյանքին, տեսնել ազգի ամբողջական կյանքը հայրենի երկրում ազատ ու անկախ և խաղաղ ու երջանիկ... և փառք տալ ու աղերսել Բարձրյալին՝ «Արդ արձակեա զծառայս քո Տէ՛ր, ի խաղաղութիւն, զի տեսին աչք իմ զփրկութիւն ազգի իմոյ, զոր պատրաստեցիր առաջի ամենայն ժողովրդոց»:

Հայ Եկեղեցին դարերի ընթացքում եղած է հայության համար ոչ միայն հավատո վառարան, այլև ազգապահպանման էական աղբակ: Հայ Եկեղեցին է, որ հավատացյալների աչքն ու սիրտը դեպի ինք դարձնելով, ի մի է խմբում և շաղկապում իր տարագիր ավակներին, ջերմացնելով նոցա սիրտը՝ նախնյաց ջերմեռանդությամբ և մեծագործությամբ ու առ ազգն ու հայրենիքը ունեցած անձնվիրությամբ՝ պահելով նորան հնադարյան հաստատություն՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հովանու ներքո:

Նյութական եկեղեցին բարոյական շնք դարձնողը կենդանի հավատն է, իսկ հավատը կենդանի և վառ պահողը՝ անձնվեր հովիվն է: Անձնվեր հովիվն է, որ հավատացյալների միտքը լուսավորում է Ս. Ավետարանի լուսով և սիրտը ջերմացնում սիրո զգացմունքով դեպի ընկերը, և այսպես դեկավարում է անձնվեր հովիվը հավատացյալների միտքն ու սիրտը դեպի բարին, գեղեցիկն ու ճշմարիտը՝ դաստիարակելով նոցա ճշմարիտ հավատացյալ և դարձնելով Հիսուս-Քրիստոսի ճշմարիտ աշակերտ:

Հայ դպրոցն է, որ հայ մատաղ սերունդը հայեցի է դաստիարակում և կրթում՝ մարզելով նորա միտքը հայ աշխարհի քաջամարտիկ նահատակների պատմությամբ և սրբազան ավանդներով: Հայ դպրոցն է, որ վառում է հայ մատաղ սերնդի սիրտը հայրենիքի սի-

րով և մկրտում նորան ազգային ոգով: Հայ եկեղեցին՝ իր անձնվեր հովիվով, և հայ դպրոցը՝ իր անձնվեր ուսուցչով ազգային ինքնագիտակցության և ազգային ինքնություն գոյություն ստանալուն են: Սոցա միացյալ ջանքերով է, որ հայությունը ամենուրեք, մանավանդ գաղութահայությունը օտար երկրներում և կուլտուրապես բարձր ազգերի մեջ կարող է անխաթար պահպանել իր ազգային ոգին և՛ իրեն ազգ, անձույլ մնալ:

* *
*

Հայ եկեղեցին օրհնել է հայ ժողովրդի հերոսական դիմակալության ոգին, ներշնչել է ազգային անկախության գաղափարը, մշակել է ազգային ինքնագիտակցության զգացումը և՛ խաչն ու Ավետարանը ձեռին՝ բաշալերելով հայ զորքը, զեպի հաղթություն է առաջնորդել նրան:

* *
*

Հայոց Հայրապետությունը հայի զգայուն սիրտն է եղել, որ դարեր շարունակ ապրել է նրա անհուն ցավերով և սակավ ուրախություններով:

Հայոց Հայրապետությունը հայի ստեղծող միտքն է եղել, որ լուսավորված բրիտանիական լուսով, ստեղծել է գրականություն և գեղարվեստ՝ մեր փառքն ու պարծանքը:

Հայոց Հայրապետությունը հայի ազնիվ և տոկուն կամքի արտահայտիչն է եղել, տալով առաքինության հերոսներ, աստվածային կամքի ճշմարիտ աշակերտներ:

Հայոց Հայրապետությունը վեհ գաղափարների մի փունջ է, որ հյուսվել է հայոց մեծ հայրապետների ձեռքով: Եթե հիշենք հայոց հայրապետների շարքը, ո՞րպիսի պատկանելի դեմքեր կտեսնենք, որոնց առաջ կխոնարհի մեր գլուխը:

* *
*

Հայ եկեղեցու անցյալ պատմությունը հայ ազգի տառապանքների և վշտերի մի անվերջ շղթա է, իսկ հայ երկիրը օտարի, վայրագ ու անխիղճ ազգերի մրցության ասպարեզ: Այդ ավերածությունների մեջ Հայոց Հայրապետությունն է, որ մոխրի տակ թաքնված կայծի նման անշեջ մնացել է և եղել հայ ժողովրդի հուսոյ և մխիթարության միակ ապավենը:

Ահա թե ո՞ւր է գաղտնիքը այն դուրբիշ դոկտրինայի և հրապուրչի, որ ունեցել են Ս. Էջմիածինն ու Հայոց Հայրապետությունը դարեր շարունակ հայի աչքում:

* *
*

Մեր ազգի գոյության, նրա մեծության, նրա փառքի և նրա բարեկեցության համար շատ սերունդներ են մաքառել և տանջվել: Մենք ժառանգներ ենք այն բոլորի, որ մեր պապերի ջանասիրությամբ, անձնվիրությամբ, նրանց հերոսական ոգին է ձեռք բերել: Ես հավատում եմ, որ ինչ որ մեր հայրերը մեզ ավանդ են թողել, այդ նույն հիմքի վրա մենք կշարունակենք շենքի կառուցումը: Այս բարոյական պարտականությունը պիտի լինի մեր բոլորիս համար իրեն սրբություն:

* *
*

Չջլատել Հայրենիքի և Ս. Էջմիածնի բարոյական ուժն ու հեղինակությունը, սառնություն չբարոզել նրանց դեմ և շմուրեցնել ժողովրդին, այս է ամեն ազնիվ հայրենասերի պարտքը:

* *
*

Հոգիս հրճվում է տեսնելով հայ եկեղեցական Աթոռների համերաշխ դիրքը և սիրո շողկապը Մայր Աթոռի հետ, որ Մեր օրով անշուշտ առավել ևս պիտի զորանա, որով ազգի կողմից ուսերիս բարձած քաղցր, բայց ծանր լուծը պիտի թեթևանա և դուրանա կոշմանս հետ կապված պարտքիս կատարումը:

Ցավ է ինձ, որ Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսական Աթոռը զրկված է իր պատմական տեղերից, որ այնքան հարուստ է հայ ժողովրդի կուլտուրական և պատմական հուշարձաններով, որոնց հետ անքակտելիորեն կապված է Կիլիկիո հայ ժողովուրդը: Սակայն մխիթարական է, որ այդ տարագիր և աստանդական Աթոռը այսօր դառնում է կայուն և հաստատուն: Առավել ևս ուրախ եմ, որ այդ Աթոռը բաղմել է Մեր հոգեկից հարազատ եղբայր՝ Տանն Կիլիկիո շնորհազարդ Գարեգին Ա Կաթողիկոսը, Մեզ հետ միասին սնված ու դաստիարակված Ս. Էջմիածնի Հոգևոր Ճեմարանում: Երջանկահիշատակ Գևորգ Դ-ի և Հայոց Հայրիկի ազգասիրական, հայրենասիրական և կրոնական զգացմունքներով ներշնչված, նոցա զգայուն և քնքույշ հոգու արտահայտությունները տեսած ու վայելած, Մեզ հետ անշուշտ պիտի պայքարե եկեղեցական և ազգային միասնականության և համերաշխ գործունեության գաղափարները կյանքի մեջ իրացնելու և նոցա իրավական բնույթ տալու համար, որոնց սկիզբը դրվեցավ Ազգային-եկեղեցական ժողովում:

* *

Ս. Երուսաղեմի Պատրիարքական Աթոռը իր սրբազան վայրերով, ուր ծնվել է աշխարհի Փրկիչը, որ եղել է Նորա մկրտության սրբազան ավազանը, ուր հնչել է Փրկչի Ավետարանը, ուր լսվել է Նորա կենդանի ու կենարար քարոզը՝ հայ ազգի պարծանքն է, Հայ Եկեղեցու և Նորա հոտի Սրբություն Սրբոցը՝ Դեպի այդ նվիրական վայրերը դարձած է նաև համայն քրիստոնյա աշխարհի աչքը:

Հայ Եկեղեցու և քրիստոնյա աշխարհի այդ նվիրական սրբությունների պահպանության ու պայծառության համար է, որ դուք՝ Ս. Հակոբյանց միաբանական ուխտիդ հետ՝ օր ու գիշեր տքնում եք: Աստվածային խնամքն ու հովանին եմ հայցում ձեր և ուխտիդ վերա, որպեսզի սրբությամբ զորանաք, քրիստոնեական ջերմեռանդությամբ աճիք և կենդանի օրինակ հանդիսանաք բոլոր այցելու ուխտավորներին, որպեսզի նոքա պատկառանքով հիշեն սուրբ տեղերն ու միաբանությունդ:

* *

Ավարայրը հայ ժողովրդի բազմադարյան անցյալի վեհագույն ու պանծալի բարձունքն է հանդիսանում՝ հերոսական արտահայտությունը հայ ազգի բարոյական բարձր նկարագրի՝ հայրենասիրության ու ազգասիրության, եկեղեցական ուխտապահության, անձնուրաց հերոսության, հոգևոր մշակույթի, նվիրվածության և մարտական կորովի:

Բազրեանդի դիմադրությունը, Ավարայրի ճակատամարտը, Ղևոնդյանց նահատակությունը և Վահանյանց մաքառումը պսակազարդվեցին հայ ժողովրդի բարոյական-բազազական հաղթանակով:

Ավարայրի հերոսամարտը հոգեզմայլ-անսասանելի բարձունքն էր ազատագրական մաքառման—ահա թե ինչո՞ւ նա եղել է, կա և կմնա առհավետ ազգապանծ էջը հայոց պատմության, հոգեզմայլ մի էջ, որ դարեր անընդհատ տգեղնչել և մխիթարել է հայազն սերունդներին և ազգային-բազազական առաքինության ուղիներն է պատգամել հայրենիքին, ազգին և Եկեղեցուն:

* *

Հայ ժողովուրդը, որ իր պատմական անցյալում լիապես ճաշակել է պատերազմի դառնությունը, որ՝ առաջին համաշխարհային պատերազմում մեկ ու կես միլիոն զոհ է տվել և երկրորդ Հայրենական պատերազմում իր

հարազատների և բազմաթիվ սիրասուն զավակների կորուստը ողբացել խաղաղություն է պահանջում:

Իմ սիրելի՛ վտարանդի զավակներս, ի սեր հայ ազգի և հայրենիքի, ի սեր ազատության և անկախության՝ խաղաղություն պահանջեցեք և ձեր ստորագրություններով վավերացրեք ձեր արդար և իրավացի պահանջը:

Հայ Եկեղեցին, որ միշտ հավատարիմ է եղել Փրկչի Ավետարանի վարդապետության՝ միշտ աղոթել և աղոթում է «վասն խաղաղության աշխարհի»:

Հայ Եկեղեցին, որ՝ իր գոյության ամբողջ ընթացքում՝ երազել է խաղաղություն և խաղաղության օրերին ստեղծել է իր ազգային կուլտուրան, որի շնորհիվ պահպանել է իր ազգի գոյությունը և փառք ու պատիվ վաստակել, նա այսօր էլ խաղաղության ջերմ կողմնակից է և հակառակ պատերազմին:

* *

Սիրո և գուրգուրանքի, ականածանքի և հիացմունքի Սրբություն Սրբոցն է հանդիսանալու մեր ազգային-հայրենական պետությունը՝ Սովետական փառապանծ Հայաստանը: Սովետական մեծ Միության պաշտպանության ապավինած, ուս ազնիվ ու քաջարի ազգի ամենօրյա օգնությունը վայելելով, սովետական բոլոր ժողովուրդների անշահախնդիր աջակցության արժանացած, սովետական հիասքանչ մեծ ընտանիքի եղբայրակցության կենսատու և փրկարար շունչը շնչելով, բնաշխարհի հայությունը իր ազգային պետության հիմքերն է կերտում ու ամրապնդում և հրաշագործում ու պայծառաբարդում հայրենական սուրբ օջախը, որի լույսի և ջերմության ուժով այսօրվա սերունդը անօրինակ թափով ու հանճարով դարձնում է ո՛չ միայն իր, այլև գալոց սերունդների երջանկությունը:

* *

Ինչպես արևի կենսատու ճառագայթների ազդեցության շնորհիվ զվարթանում ու կենդանանում է թառամած ծաղիկը, այնպես էլ մեր Մայր Հայաստանը ուս մեծ ժողովրդի աջակցության շնորհիվ աղբառության ճիրաններից և ավերակների ծոցից ելնելով, վերականգնանալով և դարձավ զորավոր ու հարուստ երկիր: Հայ քրտնաջան ժողովուրդը այդ տարիների ընթացքում ստեղծեց նյութական ու կուլտուրական շատ արժեքներ...

Հայր, բացի Սովետական Հայաստանից, չունի այլ հայրենիք: Հայր Հայաստանից

դուրս չունի այլ հաստատուն կռիվ, բայց եթե Մայր Հայրենիքը, Հայ Եկեղեցին և նրան զլխավորող Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը՝ Ս. Էջմիածնի Հայրապետական Աթոռով:

* *

Նրկրորդ հարցը ձուլման վտանգն է, որ ծառացած է յուրաքանչյուր հայ վտարանդի համայնքի առաջ: Այս վտանգի առաջն առնելու էական միջոցը հայրենադարձն է, սակայն, նկատի առնելով, որ ներկայումս, ժամանակավորապես, այդ հարցը կանգ է առել, կարևոր է ազգային ինքնագիտակցությունը դարգացնել և հայ մշակույթի շնորհիվ պահպանել ընտանիքներում հայ լեզուն, ազգային ու կրոնական ավանդություններն ու սովորույթները, կաղմակերպել հրապարակային մատչելի դասախոսություններ ազգային և եկեղեցական պատմական թեմաներով՝ զորացնելով և, ի հարկին, դարթեցնելով ազգասիրական և հայրենասիրական զգացմունքներ ժողովրդի մեջ: Օտար ամուսնություններից հեռու պահել հայ երիտասարդներին, որպեսզի հայ ընտանիքն անարատ հայ մնա:

* *

Իմ սիրելի հայ ժողովուրդ, յուրաքանչյուր անհատ ձգտում է առողջ և երկար ապրելու, ազդերն ևս ձգտում են նույն նպատակին, որին հասնելու համար անհրաժեշտ է, որ ազգի հատվածները կենտրոնացած լինեն հայրենի երկրում, որպեսզի ազգը ֆիզիկապես զորավոր, տնտեսապես ապահով, կուլտուրապես զարգացած լինի, և մտքի ու զգացմունքի միություն ու նմանություն տեսնա:

* *

Այսօր ավելի քան երբեք եկել է ժամանակը, որ Եկեղեցին հանդես գա որպես միասնական անկախ հաստատություն, կենսագործելու քրիստոնեական կրոնի հիմնական վարդապետությունը:

Այսօր Քրիստոնեական Եկեղեցին, ինչպես և մյուս կրոնները և կրոնական միավորումները իրավունք չունեն այլևս լռելու, երբ մարդկության համարյա կեսը, իրենց ստորագրություններով պատերազմի հակառակ են և խաղաղություն են պահանջում, խաղաղություն՝ որ քրիստոնեական վարդապետության հիմնական գաղափարներից մեկն է: Քրիստոնեական Եկեղեցու և մյուս կրոնների

այսօրվա լռությունը համազոր կլինի ինքնասպանության. նրանք կկորցնեն իրենց հմայքը ժողովրդի աչքին, նրանք կդառնան կյանքի համար անկարելի հաստատություններ:

* *

Մարդու որոնող մտքի մշակման և զարգացման արդյունք է գիտությունը, որ անհրաժեշտ է տեղեկության մեջ գործող ույժերն ու նորա օրենքները ուսումնասիրելու և ճշմարտությունները երևան հանելու համար: Սակայն նույնքան անհրաժեշտ է նաև հատուկ ուշադրություն դարձնել մարդկային հոգու դաստիարակության վերա՝ ձգտելով նորա հոգու մեջ իշխող դարձնել սիրո, մարդասիրության և եղբայրության զգացմունքները, որպեսզի գիտության ստեղծագործությունները մարդկությունը օգտագործեն մարդկային կյանքը բարելավելու և երջանկությունը կյանքում դարձնելու համար:

Այսօր գիտությունը այն աստիճանի է հասել, որ կարող է աշխարհը կործանել, բայց կարող է նաև շինել ու վայելել, իսկ աշխարհը շինելու և վայելելու համար՝ նա կարողում է զարգացած բարոյական նորմաների:

Բարոյական բարձր նորմաների զարգացման ապարատը մարդու խիղճն է. նա որոշում է բարին և չարը, լավն ու վատը, արդարն ու անարդարը, ճշմարիտն ու սուտը: Եվ որպեսզի խղճի թելադրանքները անշեղ գործադրվեն՝ կարևոր է դորացնել նաև կամքը: Երբ մարդու խիղճն ու կամքը դաստիարակվեն՝ մարդու հոգու մեջ կտիրապետեն մարդասիրության և եղբայրության զգացմունքները, և ահա այն ժամանակ կյանքը հարատև խաղաղ կընթանա և մարդը երջանիկ կապրի աշխարհում:

Մեր բոլոր վերոհիշյալ ասածներից հետևում է, որ մենք պիտի ձգտենք, որպեսզի աշխարհի բոլոր եկեղեցիներն ու բոլոր կրոնները միանան ու պայքար մղեն հոգուտ խաղաղության և նոր պատերազմի սպառնալիքի դեմ:

Ինչ կվերաբերի բոլոր եկեղեցիներին և կրոններին պետքի վարչական համագործակցության ձևերին՝ Մեզ թվում է թե՛ յուրաքանչյուր կրոն և եկեղեցի ազատ պիտի լինի անկախորեն տնօրինելու իր ներքին եկեղեցական և կրոնական խնդիրները. իսկ բարոյական բարձր գաղափարների դաստիարակության նկատմամբ, որոնց մասին վերևում խոսեցինք, հնարավոր կլինի համագործակցության այնպիսի ձևեր ու մեթոդներ մշակել, որ ընդունելի լինի բոլոր կրոնների և եկեղեցիների պետերին:

* *

Հայ ժողովրդի համար ևս Սրբալույս Մեռոնը, որպես նվիրական և խորհրդավոր սրբություն, սերտորեն կապված է քրիստոնեական պաշտամունքի հետ, ուստի և ամեն մի իր և անձն ա՛յն ժամանակ է միայն սրբազան ույժ ստանում նորա աչքին, երբ Սրբալույս Մեռոնի դրոշմը կա վերան: Նա խաչ է հանում երեսը՝ Եկեղեցու, Ս. Սեղանի, Ս. Ավագանի և սրբոց պատկերների առաջ, որովհետև Սրբալույս Մեռոնով սրբազորված են, համբուրում է եկեղեցու պաշտոնյայի աջը, որովհետև օծյալ է:

Հայ Եկեղեցին մի ազգային գեղեցիկ ավանդություն ունի, այն՝ որ Սրբալույս Մեռոնի օրհնությունը սկիզբ է առել Ս. Լուսավորչից և ամեն անգամ՝ նոր Մեռոն օրհնելիս՝ հին Մեռոն են խառնում հետը, Գրով Ս. Լուսավորչի օրհնած Մեռոնի խմորը անցնում է նորին, և այսպես Սրբալույս Մեռոնը կապում է հայի ներկան հեռավոր անցյալի հետ:

Սրբալույս Մեռոնը հանդիսանում է նաև ամենասերտ և անխզելի զոգը, որով՝ ի սփյուռս աշխարհի տարածված հայությունը կապվում է իր քրիստոնեության ծագման վայրի՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հետ: Այս կապն է պատճառը, որ երբ Սրբալույս Մեռոնի կաթսան դրվում է Երկնավոր Ճարտարապետի ցուցմամբ հիմնված Միածնաէջ Տաճարի Ս. Սեղանի առաջ, բնմի վերա, և Ս. Լուսավորչի հաջորդ՝ Ամենայն Հայոց Ընդհանրական Հովվապետի օրհնության կոնդակը հրավիրում է իր հավատացյալ հոտին՝ դեպի հանուրց Հայաստանյայց Մայր Աթոռը՝ հանդիսատես և տոնակից լինելու Սրբալույս Մեռոնի մեծագույն և խորհրդավոր հանդեսի կատարմանը՝ արտասահմանից և հայրենի երկրի հեռավոր և մերձավոր վայրերից գալիս ու համախմբվում է հայ ժողովուրդը Մայր Աթոռի շուրջը, ուր տեղի է ունենում այնպիսի մեծաշուք և հոգեպարար հանդես, որի նմանը չկա հայ մարդու համար ո՛չ մի տեղ և ո՛չ մի առթիվ:

